Ministerie van Onderwijs, Cultuur
en Wetenschap

De indicator onderwijsachterstanden is vernieuwd

Wat verandert er voor scholen?

september 2026

Voorwoord

Veel scholen krijgen jaarlijks extra geld van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) om onderwijsachterstanden tegen te gaan. Daarbij geldt als uitgangspunt dat ieder kind dezelfde kansen verdient, ongeacht waar het is geboren, in welk gezin het opgroeit of wie zijn ouders zijn. De realiteit is echter dat deze zaken bepalend blijken voor de ontwikkeling van kinderen. Daarom worden de middelen sinds schooljaar 2019-2020 verdeeld aan de hand van *de risico-indicator onderwijsachterstanden*. Deze indicator is in opdracht van OCW door het CBS ontwikkeld.

Om nieuwe ontwikkelingen mee te kunnen nemen, heeft OCW het CBS gevraagd de indicator te herijken. Daarbij zijn alle aspecten van de indicator opnieuw bekeken: de gebruikte achtergrondkenmerken, de manier waarop het model is ontwikkeld en hoe met ontbrekende gegevens wordt omgegaan. Deze brochure laat zien hoe de vernieuwde indicator eruitziet, wat er verandert voor scholen, en wat dit betekent voor de verdeling van de middelen.

Wat doet de indicator precies?

De indicator geeft een inschatting van het risico op onderwijsachterstanden bij leerlingen op scholen. Hiervoor worden onderwijsprestaties van leerlingen in groep 8 in verband gebracht met kenmerken van de omgeving waarin zij opgroeien. Die kenmerken gaan over het gezin, de school en de buurt. Om risico's te kunnen schatten, gebruikt het CBS een statistisch model.

Leerlingen die met bepaalde omgevingsfactoren te maken hebben, presteren gemiddeld slechter dan andere leerlingen. Het CBS gebruikt die samenhang om voor iedere leerling een onderwijsscore te berekenen. Jaarlijks wordt voor iedere leerling gekeken in welke mate omgevingsfactoren van toepassing zijn. Elk niveau van iedere factor krijgt een bepaald gewicht. Deze gewichten worden bij elkaar opgeteld tot één onderwijsscore. Hoort deze score tot de laagste 15% onderwijsscores van Nederland? Dan draagt de leerling bij aan de achterstandsscore van de school. Die score wordt gebruikt om te bepalen of een school budget krijgt en hoeveel.

Wat is er nieuw?

Voor de vernieuwde indicator is opnieuw gekeken welke omgevingsfactoren maken dat een kind een verhoogde kans op een onderwijsachterstand heeft. Of anders gezegd: welke omgevingsfactoren maken dat kinderen zich minder goed ontwikkelen en minder goed presteren op school? Op basis van dit onderzoek is een aantal nieuwe factoren in het model opgenomen en zijn er andere gewichten toegekend aan de niveaus van de factoren.

In de vernieuwde indicator wordt voor de onderwijsscores met een andere schaal gerekend. Hierdoor zijn de onderwijs- en achterstandsscores van beide methoden niet één op één met elkaar te vergelijken.

Daarnaast is in het model ook een aantal technische verbeteringen doorgevoerd, bijvoorbeeld in de manier waarop ontbrekende gegevens worden geschat. Door deze wijzigingen is de indicator stabieler en kan deze beter voorspellen welke kinderen het meeste risico lopen.

De achterstandsscore van scholen wordt op dezelfde manier berekend als in het oude model. Net als de oude indicator telt de vernieuwde indicator de bijdragen van leerlingen die landelijk tot de 15% laagste onderwijsscores behoren op. De indicator past dezelfde drempel toe, die bepaalt of een school aanspraak maakt op budget of niet.

Welke omgevingsfactoren worden meegenomen?

In totaal neemt de vernieuwde indicator tien omgevingsfactoren mee, vier meer dan in het vorige model. Doordat er meer factoren worden meegenomen en sommige factoren anders worden ingedeeld, veranderen ook de bijdragen van factoren die al in het oude model zaten.

Hier lichten we toe welke omgevingsfactoren deel uitmaken van de vernieuwde indicator. Het is daarbij belangrijk om te realiseren dat de factoren samen het risico op een onderwijsachterstand bepalen. De bijdrage van iedere factor is bepaald in samenhang met de andere factoren in het model. Een afzonderlijke factor geeft dus het aanvullende verband weer, nadat met de overige factoren rekening is gehouden.

Factor 1 en 2: Opleidingsniveau moeder en vader

Deze twee factoren hangen het sterkst samen met schoolprestaties. Kinderen van ouders met een hoger opleidingsniveau presteren gemiddeld beter op school, doordat zij opgroeien in een omgeving met meer sociale en culturele hulpbronnen.

Factor 3: Vermogen huishouden

Het vermogen van het huishouden zegt iets over de financiële ruimte in een gezin. Die financiële ruimte kan invloed hebben op de omstandigheden waarin een kind opgroeit. In het model halen kinderen uit huishoudens met meer vermogen gemiddeld hogere onderwijsprestaties, bijvoorbeeld vanwege de mogelijkheden om extra hulp, zorg of ondersteuning voor het kind of gezin te organiseren.

Factor 4: Problematische schulden huishouden

Problematische schulden kunnen zorgen voor stress in een gezin, waarmee de aandacht voor de ontwikkeling van het kind kan verminderen. Dat effect is groter als de schulden langer aanhouden. Waar de oude indicator alleen keek naar deelname aan schuldsanering, wordt nu breder gekeken naar betalingsachterstanden in het huishouden. Dit brengt de mogelijke financiële stress die gepaard gaat met problematische schulden beter in beeld.

Factor 5: Land van herkomst ouders

Het land van herkomst van de ouders kan invloed hebben op de schoolprestaties van een kind. De vernieuwde indicator maakt gebruik van een herkomstgroepering die is gebaseerd op de indeling van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR), met enkele aanpassingen. De landen zijn daarbij gegroepeerd op basis van culturele en taalkundige verwantschap. Deze indeling maakt ook binnen Europa onderscheid tussen verschillende groepen landen.

Factor 6: Gezinssituatie van het kind

De gezinssituatie kan invloed hebben op de schoolprestaties van een kind. Kinderen die bij beide ouders wonen, presteren gemiddeld beter dan kinderen in andere gezinssituaties. Opgroeien in een éénoudergezin kan betekenen dat er minder tijd, aandacht of geld beschikbaar is, waardoor prestaties afnemen.

Factor 7: Verblijfsduur van de moeder in Nederland

Bij deze factor zien we een opvallende uitkomst: : kinderen van moeders die kort in Nederland wonen, presteren gemiddeld beter. Juist als rekening gehouden wordt met alle andere factoren in het model, blijkt dit effect te bestaan. Daarom maakt de vernieuwde indicator onderscheid tussen moeders die 15 jaar of korter en moeders die langer dan 15 jaar in Nederland wonen.

Factor 8: Ouders in het laatste jaar verdacht van een misdrijf

Kinderen van ouders die recent verdacht zijn van een misdrijf, presteren gemiddeld minder goed. Als één van de ouders wordt verdacht, kan dat zorgen voor stress in een gezin. Daardoor is er mogelijk minder aandacht voor de ontwikkeling van het kind.

Factor 9: Gemiddelde sociaaleconomische status van woonbuurten

Leerlingen presteren gemiddeld beter op scholen waar leerlingen vaker uit buurten met een hogere sociaaleconomische status komen. De vernieuwde indicator kijkt daarom naar de woonbuurten van alle leerlingen op de school waar een kind naartoe gaat. Het CBS berekent per school de gemiddelde sociaaleconomische status van die woonbuurten, die gebaseerd is op financiële welvaart, opleidingsniveau en het recente arbeidsverleden van huishoudens. Deze factor vervangt het gemiddelde opleidingsniveau van moeders op school, dat in de oude indicator werd gebruikt.

Factor 10: Correctie voor onbekend opleidingsniveau van ouders

Soms is het opleidingsniveau van één of beide ouders niet bekend. Als dit zo is, wordt door het CBS geschat wat het opleidingsniveau is. Maar juist door deze schatting werd het risico op een onderwijsachterstand in het oude model soms onderschat. Daarom houdt het nieuwe model er bij deze kinderen rekening mee dat het opleidingsniveau van één of beide ouders is geschat. Dit is een methodologische correctie die rekening houdt met de mogelijke redenen waarom het opleidingsniveau van één of beide ouders onbekend is.

Kinderen met een asielstatus

Kinderen die als asielzoeker staan geregistreerd maken niet direct onderdeel uit van de indicator, maar tellen op een andere manier mee. Voor deze groep blijft de aanpak hetzelfde als bij de oude indicator. Elk kind in het basisonderwijs dat als asielzoeker staat geregistreerd, krijgt een vaste score. Die score telt mee in de achterstandsscore van de school.

Hoe wordt de onderwijsscore per leerling berekend?

Om een idee te geven van hoe de berekening van de onderwijsscore anders is binnen de vernieuwde indicator, geven we hier twee voorbeelden. Daarbij wordt steeds de vraag beantwoord: hoort de score van het kind bij de laagste 15% scores van alle kinderen in Nederland? Zo ja, dan draagt het bij aan de achterstandsscore van de school.

Alex uit Almere

Alex is 6 jaar en zit in groep 3 van basisschool de Vlieger in Almere. Zijn beide ouders zijn in ***Nederland geboren*** *en hebben* ***een mbo-3-diploma****. Zijn ouders zijn twee jaar geleden gescheiden,* ***Alex woont nu bij zijn moeder****. Het vermogen van het huishouden van zijn moeder is lager dan gemiddeld.*

In de oude indicator vormden de omgevingsfactoren van Alex geen verhoogd risico voor mindere schoolprestaties. Beide ouders zijn in Nederland geboren. Ook het mbo-3-diploma telde in de oude indicator niet mee als verhoogd risico. Alex behoorde volgens de oude indicator daarom niet tot de kinderen met de laagste 15% onderwijsscores.

In de vernieuwde indicator tellen drie achtergrondkenmerken mee in de onderwijsscore van Alex. Het mbo-3-diploma van zijn moeder (het opleidingsniveau van moeders is gestegen de laatste jaren), zijn gezinssituatie en het lagere vermogen van zijn moeder. Deze kenmerken verlagen samen zijn onderwijsscore. Daardoor is de kans groter dat Alex tot de kinderen met de laagste 15% onderwijsscores behoort. Als dat zo is, telt hij mee voor de achterstandsscore van zijn school.

Emine uit Den Haag

Emine is 8 jaar en zit in groep 5 van basisschool de Regenboog in Den Haag. Haar ouders ***zijn in Turkije geboren*** *en wonen inmiddels 21 jaar in Nederland. Beide ouders hebben* ***een mbo-3 diploma****. Emine* ***woont bij beide ouders****. Het vermogen van haar ouders is hoger dan gemiddeld.*

In de oude indicator zorgde alleen het feit dat Emine's ouders in Turkije zijn geboren voor een verhoogd risico.

In de nieuwe indicator heeft Emine twee achtergrondkenmerken die bijdragen aan een verhoogd risico: het feit dat beide ouders in Turkije zijn geboren én het mbo-3-diploma van haar moeder. Maar twee andere factoren verlagen dat risico juist: het bovengemiddelde vermogen en het feit dat Emine bij beide ouders woont. Op basis van de nieuwe indicator zorgen de verschillende achtergrondkenmerken er per saldo voor dat de onderwijsscore van Emine niet behoort tot de laagste 15% in Nederland. Emine draagt daardoor niet bij aan de achterstandsscore van haar school.

Hoe wordt de achterstandsscore van een school berekend?

Om te kunnen bepalen hoeveel budget een school ontvangt, telt het CBS eerst de bijdragen op van alle leerlingen die landelijk tot de 15% laagste onderwijsscores behoren. Dit vormt de bruto achterstandsscore van een school. Vervolgens wordt daar een drempelwaarde vanaf getrokken, afhankelijk van het aantal leerlingen dat op de school zit. Deze drempel voorkomt dat het beschikbare budget wordt verdeeld over veel scholen met een relatief beperkte achterstand. Het deel dat na aftrek van de drempel overblijft, vormt de netto achterstandsscore die wordt gebruikt voor de verdeling van het budget.

Rekenvoorbeeld: basisschool De Horizon

Basisschool De Horizon in Zutphen heeft 100 leerlingen. Het landelijk gemiddelde van de onderwijsscores is in dit voorbeeld 3,80. De gemiddelde onderwijsscore van de leerlingen die landelijk tot de 15% laagste onderwijsscores behoren, is 2,99.

Bepalen welke leerlingen meetellen

In de nieuwe indicator behoren 18 van de 100 leerlingen van Basisschool De Horizon landelijk tot de laagste 15% onderwijsscores. Bij de oude indicator had dit aantal hoger, lager of gelijk kunnen zijn. Ook had het (deels) om andere leerlingen kunnen gaan. In de nieuwe indicator kunnen namelijk zowel de onderwijsscores als de leerlingen die bijdragen aan de achterstandsscore veranderen.

Van onderwijsscores bepalen naar budget verdelen

1 Op basis van kindkenmerken

- Opleidingsniveau ouders
- Land van herkomst
- Verblijfsduur in Nederland
- Gezinssituatie
- e.a.

Per kind zijn verschillende achtergrondkenmerken bekend.

2 Onderwijsscore per kind

- Per kind word een onderwijsscore berekend
- De coëfficiënten van de achtergrondkenmerken uit het model worden bij elkaar opgeteld.

Het model kent aan elk achtergrondkenmerk een coëfficiënt (gewicht) toe. De som van de coëfficiënten levert de onderwijsscore van het kind op.

3 Landelijk laagste 15%

- Kinderen met de laagste 15% scores op de onderwijsscore vormen de doelgroep.

Alleen kinderen die behoren tot de 15% met de laagste onderwijsscores tellen mee voor de schoolscore.

4 Bruto achterstandsscore scool

- Totaal (gewogen) aantal kinderen uit de landelijk laagste 15% binnen de school.

Per school wordt een bruto achterstandsscore berekend: hoeveel (en hoe zwaar) telt de doelgroepkinderen mee?

5 Drempel en netto achterstandsscore

- Alleen scholen die de drempel halen, komen in aanmerking.
- Boven de drempel wordt de netto achterstandsscore bepaald.

De bruto score wordt getoetst aan een drempelwaarde. Het deel boven de drempel vormt de netto achterstandsscore van de school.

6 Bekostiging

- De netto achterstandsscore bepaalt de hoogte van de bekostiging voor onderwijsachterstanden.

Op basis van de netto achterstandsscore ontvangt de school middelen om onderwijsachterstanden te bestrijden.

Alleen deze 18 leerlingen leveren een bijdrage aan de bruto achterstandsscore. De bijdrage van iedere leerling is het verschil tussen het landelijke gemiddelde van 3,80 en de onderwijsscore van die leerling.

- 6 leerlingen hebben een onderwijsscore van 3,20.
  Zij dragen ieder 0,60 punt bij: 6 x 0,60 = 3,60 punten.
- 6 leerlingen hebben een onderwijsscore van 3,00
  en dragen ieder 0,80 punt bij: 6 x 0,80 = 4,80 punten.
- 6 leerlingen hebben een onderwijsscore van 2,80
  en dragen ieder 1,00 punt bij: 6 x 1,00 = 6 punten.

De **bruto achterstandsscore** van basisschool De Horizon is:
3,60 + 4,80 + 6 = 14,40 punten.

3,60
4,80
6,00 +
14,40 punten

Om de netto achterstandsscore te berekenen, wordt van de bruto achterstandsscore een drempel afgetrokken. Die drempel wordt berekend door het gemiddelde van de 15% laagste onderwijsscores (een score van 2,99) af te trekken van het landelijke gemiddelde (een score van 3,80):
3,80 – 2,99 = 0,81 punten.

3,80
2,99 -
0,81 punten

De andere 82 leerlingen dragen niet bij aan de bruto achterstandsscore, omdat hun onderwijsscore niet tot de landelijke 15% laagste scores behoort. Ze tellen wel mee in het totale aantal leerlingen van de school waarmee de drempel wordt berekend.

De drempel is in dit voorbeeld:
100 leerlingen × 12% × (3,80 – 2,99) = 9,72 punten.

Na aftrek van de drempel blijft een **netto achterstandsscore** over van:
14,40 – 9,72 = 4,68 punten.

De netto achterstandsscore van basisschool De Horizon is dus 4,68. Deze score wordt gebruikt voor de verdeling van het onderwijsachterstandenbudget.

Wanneer ontvangt u de nieuwe scores?

Tijdlijn onderwijsachterstandsmiddelen naar basisscholen

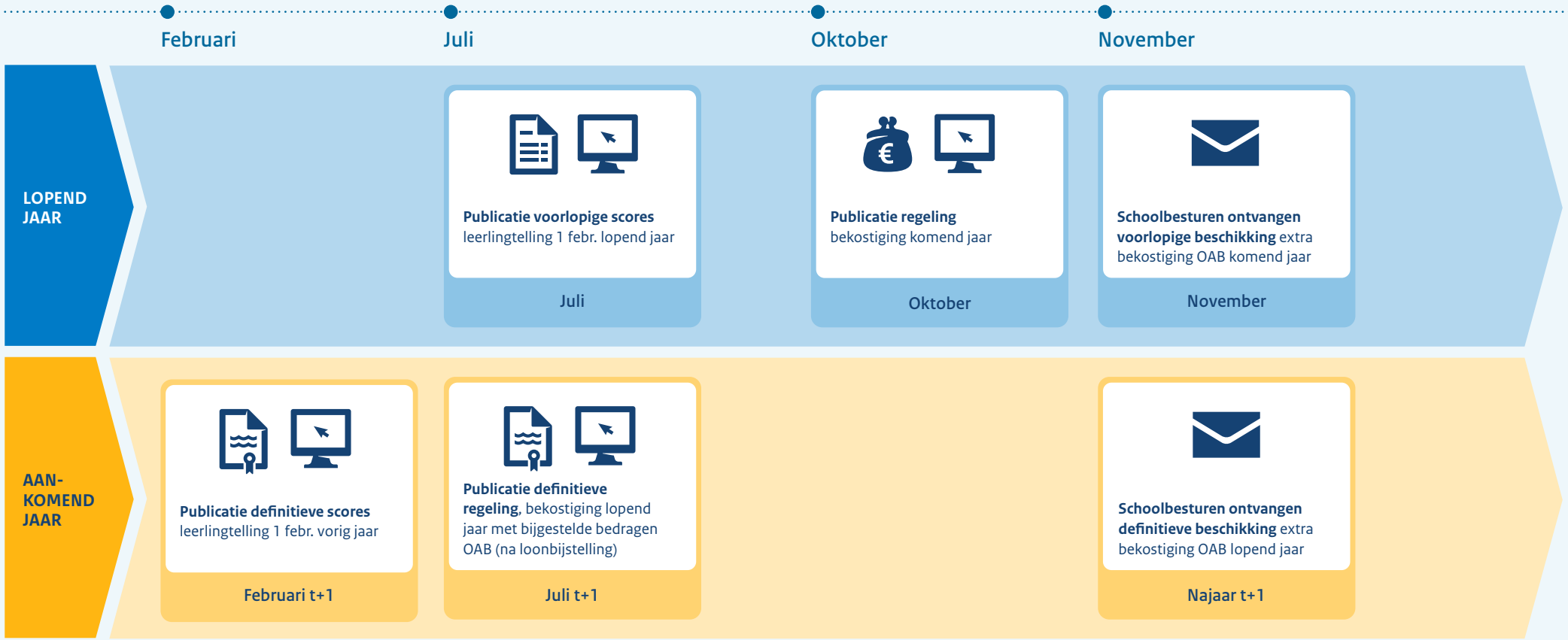

Onderzoek herijking risico-indicator onderwijsachterstanden basisonderwijs